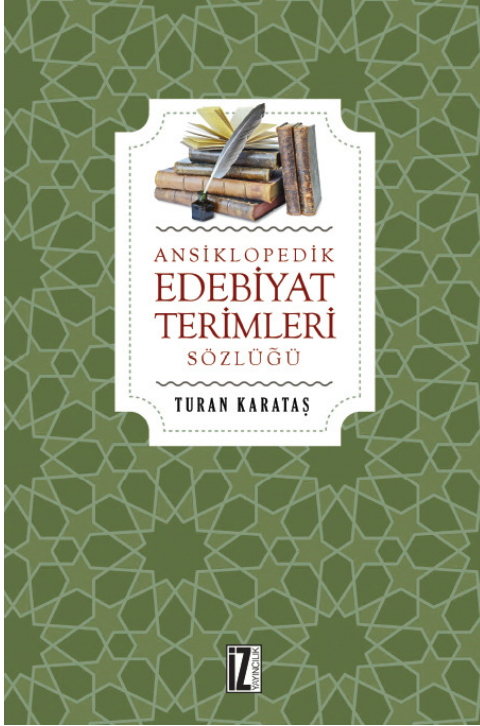

KARATAŞ, Turan (2018). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul:İz Yayıncılık, 376 s.

Şükrü Can BALTA*

Merak unsuruyla donatılan insan, varlığın özünü mütemadiyen sorgulamaktadır. Temel anlamlandırma uğraşı başlangıçta daha çok el becerileriyle gerçekleştirilmeye çalışılsa da sesler, sözcükler ve cümleler insanoğlu için daima çekici gelmiştir. Bu doğrultuda bilginin hazzına varan ilk insan Hz. Âdem (Bakara-31) olmuştur.

Sözlükler de zamanla, kadim bilginin bir araya getirildiği birer başucu kılavuzu olarak medenileşme yolunda yerini almıştır. Bilinen en eski sözlük, Sümerce-Akadça karşılıklar kılavuzu niteliğindeki *Urra Hubullu*'dur. Sözcüklerin konularına göre düzenlendiği sözlük (M.Ö. 2300), yirmi dört tableten oluşmaktadır (Akalin, 2010: 270-271). Türk Dilinin ilk sözlüğü ise Kaşgarlı Mahmut'un on birinci yüzyılın başlarında kaleme aldığı *Divanü*

Lugati't-Türk eseridir. Türkçede, on dokuzuncu asrın sonlarına doğru bugünkü manada genel sözlük türünden ilk eserler görülür. O tarihten bu yana onlarca Türkçe sözlük yayımlanmıştır. Akla ilk gelenleri şunlardır: Ahmet Vefik Paşa: *Lehçe-i Osmanî*, Şemseddin Sami: *Kamûs-ı Türkî*, Muallim Naci: *Lügat-i Naci*, İbrahim Alâeddin Gövsa vd.: *Yeni Türk Lügati*, Türk Dil Kurumu: *Türkçe Sözlük*, Mustafa Nihat Özön: *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*, Ferit Devellioğlu: *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, D. Mehmet Doğan: *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*, Ali Püsküllüoğlu: *Türkçe Sözlük*, İlhan Ayverdi-Ahmet Topaloğlu: *Misalli Büyük Türkçe Sözlük* (3 C.), Yaşar Çağbayır: *Büyük Türkçe Sözlük* (10 C.) (Karataş, 2018: 302).

Ana hatlarını çizerek fikir sahibi olmak ya da üzerinde ihtisaslaşmak istediğimiz herhangi bir disiplini, ilkin sözlükler aracılığıyla inceleme yoluna gideriz. Zira herhangi bir disiplini tanımlayacak hususi ve anahtar terimler de sözlüklerde

* Arş. Gör., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
e-posta: sukruanbalta@kmu.edu.tr

bulunmaktadır. Sözlüklerin diğer bir işlevselliği de insanın, yorum gücünü kuvvetlendirmesidir. Nitekim öğrenilen her terim, kendi başına birer kazanımdır. Bu durum da beraberinde, Turan Karataş'ın ifadesiyle eleştirel düşünmenin yolunu açar. Eleştirel düşüncenin edebiyat eserleri üzerinde sağlıklı sonuçlara ulaşabilmesi de, yine terimlerin anlaşılmasına ve edebiyat ortamlarındaki sağlıklı dolaşımına bağlıdır (Karataş, 2006: 411). Eserinin “sözlük” maddesi (s.302) bahsinde, sözlüklerin kendi içinde dört farklı kümeye ayrıldığını ifade eden Karataş, bunları *tek dilli*, *çok dilli*, *genel* ve *özel* şeklinde tanımladıktan sonra *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nün özel sözlük çalışması olduğunu belirtir.

İlk baskısı 2001 yılında gerçekleşen, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* eserinin son ve 4.baskısı, 2018 yılında, İz Yayıncılıktan basılarak raflardaki yerini almıştır. Yazar, telif ettiği eserinin son baskısına, “alımlama estetiği”, “büyülü gerçekçilik”, “ekslibris”, “görsel şiir”, “incipit”, “kanon”, “kelimecilik”, “magazin”, “matbû”, “mimesis”, “somut şiir”, yer altı edebiyatı” gibi yetmişden fazla yeni terimi de dâhil etmiştir. Sözlük içinde, Türkoloji ve edebiyatı doğrudan ilgilendiren terimler olduğu gibi, insanlığın ortak bilincine sirayet etmiş felsefe, sosyoloji, psikoloji ve mitoloji gibi diğer sahalardan da yeri geldiğinde istifade edildiği görülmektedir.

Terimler Sözlüğü, ansiklopedik bir çalışma olduğundan eser içindeki tüm terimler, alfabetik sıralamaya göre dizilmiştir. Üçüncü baskıya kıyasla dördüncü ve son baskıda, yeni terimlerin eklenmesiyle birlikte muhafaza edilen fakat birtakım değişikliklere uğrayan maddeler de mevcuttur. Örneğin bir önceki baskıda “Garip Akımı” şeklindeki madde, yeni baskıda “Garip Şiiri”, “Mavi Hareketi” adlandırması da “Maviciler” halini almıştır. Müellifin sözlüğü gözden geçirmesi, madde başlıklarıyla sınırlı kalmamıştır. Ekseriyetle tüm terimlerin tanımından sonra yerleştirilmiş, izahı kolaylaştıran ve ilgili tanımın zihinde somutlaşmasına imkân tanıyan örneklerin bir kısmı da güncellenmiştir. Sözgelimi, “Nehir Roman” bahsinde bu türe verilen örnek Marcel Proust'un *Geçmiş Zamanın İzinde* adlı romanıyken, yazarın tasarrufuyla verilen örnekler, yerleştirilmiştir (Abdülhak Şinasi ve Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun ilgili romanları). Terimlere ilişkin en uygun örnekler yerleştirilmeye gayret edilirken de adil bir dağılım sağlanmaya çalışılmıştır. Öyle ki bu örnekler yahut tanık metinler, divan ve halk edebiyatı menşeli olabildiği gibi Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatından da verilmiştir. Batı edebiyatının kült metinlerinin yanı sıra yaşayan ya da gelecek vaat eden yerli sanatçıların ürünleri de göz ardı edilmemiştir.

Turan Karataş'ın da önsözde belirttiği üzere, eser içinde halk edebiyatı sahasına mahsus terimleri düzenleyip gözden geçiren isim ise Dr. Onur Aykaç'tır. Türkçenin zengin söz varlığının bilincinde olan yazar, bulunduğu her ortamda önceliğin yerli terimler ve kavramlarda aranması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu sebeple *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* adlı çalışmasında da bu ilkesini sürdürdüğünü söylemek mümkündür. Eser içindeki, köken itibarıyla yabancı olan tüm terimlerin Türkçe karşılığını saptamak olanaksız olsa da Turan Karataş'ın,

aşağıda yer alan örneklerde olduğu gibi söz konusu ilkesine sadık kalmaya özenle dikkat ettiği görülmektedir:

Absolutizm = Bkz. Saltçılık

Mistisizm = Bkz. Gizemcilik

Broşür = Bkz. Kitapçık

Mizanpaj = Bkz. Sayfa Düzeni

Dramaturg = Bkz. Tiyatro Bilimcisi

Sempozyum = Bkz. Bilgi Şöleni

Epilog = Bkz. Son Deyiş

Verbalizm = Bkz. Kelimecilik

Jenerasyon = Bkz. Kuşak

Versiyon = Bkz. Benzer Metin vd.

2018 yılında dördüncü baskısı gerçekleşen *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*, salt edebiyata ilgi duyan zümrenin değil; sanatla uğraşan her kişinin başvurabileceği nitelikte bir eser haline gelmiştir. Aynı zamanda, dış dünya ve bilginin daima yeniliğe açık olmasından dolayı *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*'nün kapısı da, müellif hayatta olduğu sürece, açık olacağı benzetilmektedir.

Kaynakça

AKALIN, Şükrü Halûk (2010). Sözlüğün Tarihi. *Türk Dili*, XCVIII (699), 268-279.

KARATAŞ, Turan (2018). *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İz Yayıncılık.

KARATAŞ, Turan (2006). Edebiyat Terimleri Kaynakçası Üzerine Bir Değerlendirme. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi (TALİD)*, 4 (7), 411-427.